

Quant buna è nossa aria?

Publicaziun davart il stadi da l'ambient e davart l'impestaziun da l'aria

■ (cp) Satisfa ella a la pretensiun da na betg periclar la sanadad e l'ambient? Han las mesiras vertentas per mantegnair l'aria pura già success? Nua sa chattan eventuals deficits? Questas ed autras dumondas respundan ils resultats da las mesiraziuns da l'aria 2003. L'onn passà ha mussà che l'impestaziun da l'aria è anc adina memia gronda. L'enviern hai dà durant la lunga perioda da bell'aura impestaziuns spezialmain grondas da pulvra fina respirabla (PM10). La stad da record è vegnidas registradas impestaziuns grondas cun ozon uschè savens sco anc mai. Il Grischun ha perquai empruvà ensemen cun il Tessin da render attent la populaziun a la situaziun e da prestar sia part a la reducziun da las concentraziuns d'ozon particularmain grondas cun introducir tempo 80 sin las autostradas en il Mesauc ed en il Tessin.

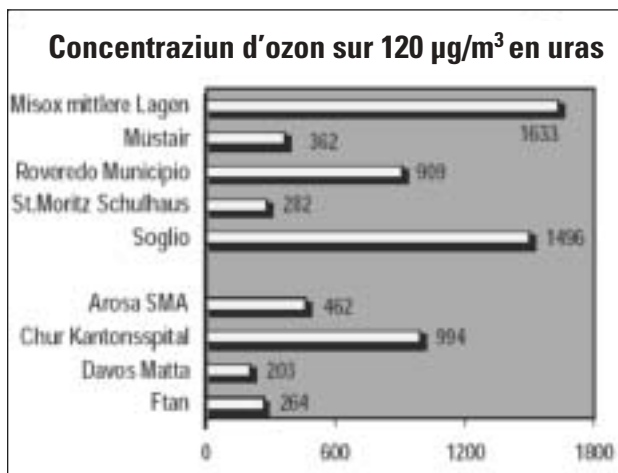
Engiadina, Val Müstair

La qualitat da l'aria è stada clermain meglra en Engiadina e Val Müstair che per exempel en la Val dal Rain u en la Val Mesauc. Ma tuttina è vegnidas registradas er qua valurs augmentadas da pulvra fina respirabla (PM10) ed impestaziuns d'ozon memia grondas.

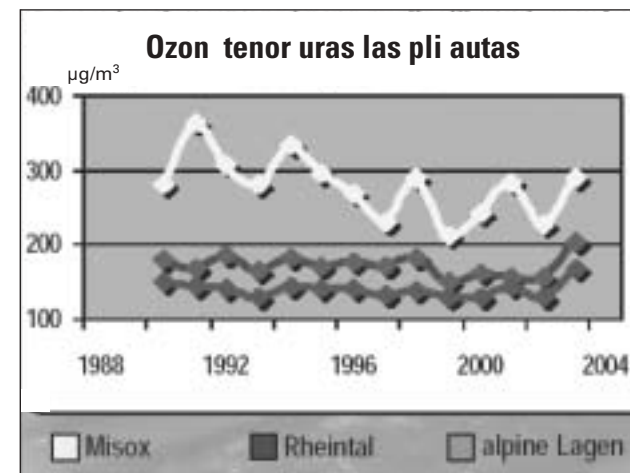
NO2: L'impestaziun en Engiadina Bassa e Val Müstair è stada l'onn 2003 clermain sut las limitas. Valurs en il sector da las limitas d'immissiun u sur questas hai dà en il Grischun mo anc en vischinanza da vias cun bler traffic sco per exempel la A13. L'impestaziun cun NO2 è sa reducida clermain dapi il cumenzament dals onns 90 en tut il chantun ed uschia er en Engiadina Bassa e Val Müstair: En la Val Mesauc per var 40%, a Scuol per var 30% ed a Müstair per var 20%. Ils motivs per quai èn tranter auter las emissiuns reducidas dal traffic e – tar funtaunas staziunaras – las mesiras prendidas per reducir l'impestaziun da l'aria.

Ozon: La limita media per ura da l'ozon è vegnida surpassada a Ftan ed a San Murezzan durant 264 resp. 282 uras (vesair grafica sin la pagina da la Val Mesauc). Quests surpassaments han già ina dimensiun sumeglianta a quella da la Val dal Rain per exempel.

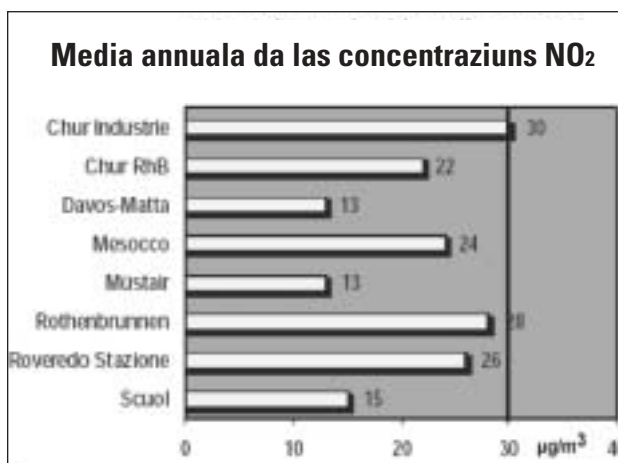
PM10: Impestaziuns pli grondas èn er vegnidas constatadas en territoris champesters (vesair grafica sin la pagina da la Val dal Rain). Las funtaunas èn – ultra dal traffic – tranter auter ils stgaudaments cun laina sco er la combustiun da rument verd en il liber e la combustiun illegala da rument.

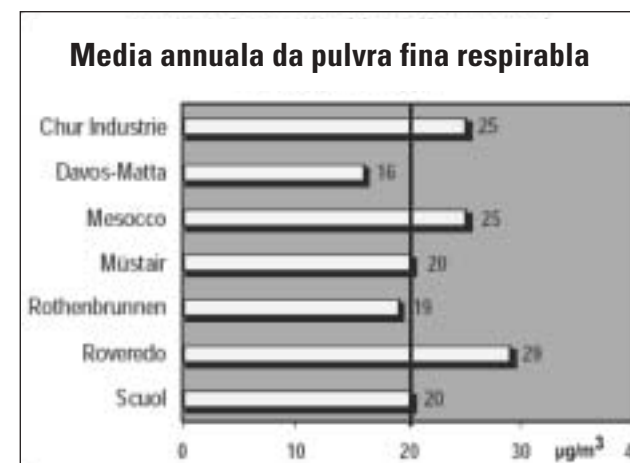
La stad 2003 è stada l'impestaziun cun ozon ditg fitg gronda en tut il chantun Grischun. Il motiv per quai èn stadas las temperaturas autas e las impestaziuns da las substanzas primaras anc adina memia grondas (NO_x ed idrocarbuns).

Dapi il cumenzament dals onns 90 èn las impestaziuns d'ozon las pli grondas sa reducidas clermain surtut en la Val Mesauc. Cuntrari a la Val Mesauc na pon ins betg observar in trend uschè cler en il Grischun dal nord.

Impestaziuns pli grondas da NO₂ hai dà l'onn 2003 mo lung las vias cun bler traffic sco la A13.

L'impestaziun cun pulvra fina respirabla (PM10) è stada l'onn 2003 elevada en tutlas regiuns cun excepziun da las autezzas alpinas. Las limitas èn vegnidas surpassadas clermain cunzunt en la Val Mesauc ed en la Val dal Rain.

Evitar l'impestaziun da l'aria

En il traffic:

- evitar viadis nunnecessaris cun vehichels
- utilizar ils meds da transport publics
- metter giu il motor

Cun stgaudar:

- dar aria mo en moda curta ed intensiva
- isolar meglia las fanestras e las fatschadas
- mantegnair ils stgaudaments

A la piazza da lavur:

- promover tecnologias ecologicas

- spediziun cun la viafier e betg cun il camiun
- spargnar energia (electricidad, ieli)

En il tegnairchasa:

- cumpostar las restanzas organicas da la chadafieu e da l'iert
- betg arder illegalmain il rument en il cheminé u en iert
- cumprar products regiunals

Cun lavurs en il sector da las mesiras e da l'execuziun gidan las autoritads ultra da quai considerablmain a reducir las substanzas nuschaivlas en l'aria.

Filters cunter particlas reduceschan la pulvra fina

Svapurs betg tractadas da motors da diesel èn - sco funtauna da la pulvra fina respirabla (PM10) - spezialmain nuschaivlas per la sanadad, perquai ch'ellas cuntegnan particlas da fulin che chaschunan cancer. Las funtaunas principalas dal fulin èn camiuns, bus ed autos da persunas, maschinas da construcziun e vehi-

chels agriculs cun motors da diesel. Dal puntg da vista tecnic n'èsi nagin problem d'evitar la svapur da fulin da diesel: cun filters cunter particlas pon las particlas da fulin che chaschunan cancer vegnir retegnidas praticamain dal tut-tatfatg. Motors da diesel cun filters cunter particlas vegnan gia oz duvrads tar la construcziun da tunnels, sin plazzals gronds, tar locomotivas da diesel da la

viafier retica u tar l'interpresa da transports publics da Tavau. Tar ils autos da persunas cun motors da diesel vegnan perencunter offerids actualmain pir paucs models cun filters cunter particlas. Er sche autos da persunas adempleschan las limitas da svapur las pli novas er gia senza filters cunter particlas, po l'utilisaziun d'in filter reducir las particlas per il factur 10'000.